

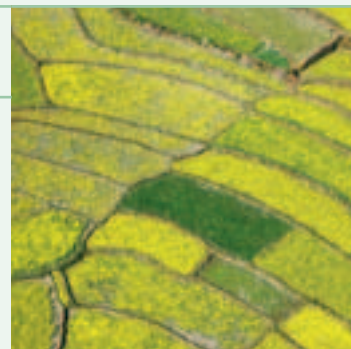

Tendencje pod względem jakości życia w UE: lata 2003–2009

> Streszczenie <

„Ubóstwo należy do głównych problemów UE, a [...] obecne warunki gospodarcze i finansowe jeszcze pogarszają tę sytuację. Kryzys zbiera żniwo i znaczna część Europejczyków z trudem wiąże dziś koniec z końcem [...] Nowa unijna strategia na najbliższą dekadę, Europa 2020, i jej cel, aby do 2020 r. wyprowadzić z ubóstwa co najmniej 20 milionów Europejczyków, to dobitne przesłanie świadczące o rzeczywistym zaangażowaniu wszystkich państw w starania o bardziej sprawiedliwą i nikogo nie wykluczającą Europę”.

László Andor, komisarz UE ds. zatrudnienia, spraw społecznych i włączenia społecznego, czerwiec 2010 r. (cytowany na stronie internetowej z komunikatami prasowymi Komisji Europejskiej)

Jakość życia i polityka europejska

Monitorowanie zmian w jakości życia Europejczyków oraz tworzenie polityki mającej na celu zwiększenie ich dobrobytu to coraz ważniejsze aspekty debaty w UE. W coraz większym stopniu przyznaje się, że chociaż wskaźniki gospodarcze, takie jak produkt krajowy brutto (PKB), są ważne dla oceny dobrobytu danego kraju, to jednak nie są wystarczające. Coraz częściej argumentuje się, że politykę publiczną należy oceniać z uwzględnieniem tego, w jaki sposób bezpośrednio promuje dobrobyt obywateli, biorąc pod uwagę nie tylko czynniki gospodarcze, ale też społeczne i ekologiczne. Ten punkt widzenia znajduje odzwierciedlenie w inicjatywach podejmowanych ostatnio przez, przykładowo, OECD i Komisję Europejską.

Tymczasem Komisja ds. Mierzenia Wyników Gospodarczych i Postępu Społecznego, utworzona z inicjatywy rządu francuskiego prezydenta Nicolasa Sarkozy'ego stara się określić ograniczenia PKB jako wskaźnika wyników gospodarczych i postępu społecznego oraz ocenić możliwość wprowadzenia alternatywnych narzędzi pomiaru. Fundacja Eurofound wnosi w tym zakresie własny wkład w postaci danych z przeprowadzanych przez nią Europejskich Badań Jakości Życia (EQLS). Wspomniane badania umożliwiają pewne odwzorowanie tendencji i rozwoju sytuacji w latach 2003-2007, a także, za pomocą mniejszej liczby pytań w badaniu Eurobarometru, zmian, które miały miejsce do września 2009 r.

Kiedy w 2007 r. fundacja Eurofound przeprowadzała drugie badanie EQLS, stopa zatrudnienia w Europie,

zwłaszcza w przypadku kobiet i starszych pracowników, osiągała najwyższe wartości, a w marcu 2008 r. najniższy poziom osiągnęły wskaźniki bezrobocia. Mimo to w ocenie strategii lizbońskiej stwierdzono, że obywatele najbardziej oddaleni od rynku pracy nadal nie skorzystali w wystarczającym stopniu ze wzrostu zatrudnienia. Co więcej, sytuacja miała się wkrótce pogorszyć: kryzys finansowy, który rozpoczął się w drugiej połowie 2008 r. doprowadził w Europie do najgłębszej recesji od drugiej wojny światowej. Odbił się nie tylko na profilu gospodarczym krajów i spółek, ale też na codziennej pracy i życiu ludzi w Europie. Mimo że warunki gospodarcze mogą obecnie ulegać ogólnej poprawie, zatrudnienie nadal maleje, zwłaszcza w państwach bałtyckich, Irlandii i Hiszpanii. Do końca 2009 r. liczba bezrobotnych w całej Europie wyniosła 23 mln, przy czym prawie jedna czwarta całkowitego wzrostu bezrobocia od 2008 r. dotyczyła młodych osób, zwłaszcza młodych mężczyzn. Ogólnie rzecz biorąc, poziom bezrobocia wśród młodzieży wzrósł w grudniu 2009 r. do 21%, a jego wskaźniki na Łotwie i w Hiszpanii wynosiły ponad 40%.

EQLS – kolejne migawki z życia Europejczyków

Decydenci powinni nie tylko dysponować informacjami o obiektywnych warunkach życia i pracy, ale również zdawać sobie sprawę z tego, jak obywatele sami oceniają jakość swojego życia oraz jakość społeczeństwa, w którym żyją: skupienie się wyłącznie na tradycyjnych wskaźnikach gospodarczych może sprawić, że przesłonią one lub zaciemnią różnice

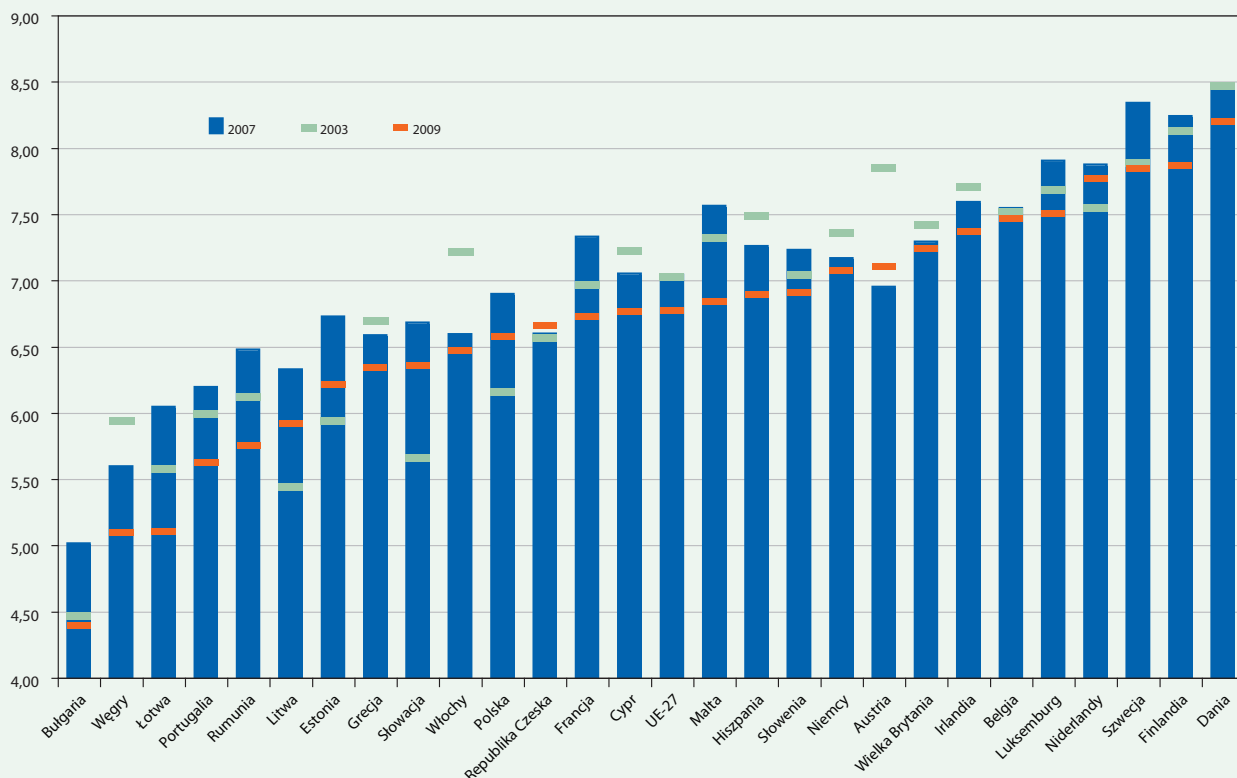
między doświadczeniami różnych grup społecznych. W 2003 r. fundacja Eurofound przeprowadziła pierwsze badanie EQLS w celu uchwycenia poglądów, postaw i doświadczeń osób dorosłych w Europie, w celu dokonania oceny ich jakości życia. W ramach tego pierwszego badania przeprowadzono wywiady z ponad 25 tys. dorosłych osób w wieku 18 lat lub powyżej w 15 ówczesnych państwach członkowskich, w 10 państwach, które miały przystąpić do UE w 2004 r. oraz w Bułgarii i w Rumunii (oraz w Turcji). W 2007 r. wiele spośród tych pytań zadano ponad 35 tys. respondentów w rozszerzonej UE-27, a także w Chorwacji, Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii, Norwegii i Turcji. Wyniki tych badań są zarówno reprezentatywne dla krajów, jak i porównywalne między badaniami. Około 20 z tych pytań obejmowało przeprowadzone we wrześniu 2009 r. specjalne badanie Eurobarometru. Pytania są wprawdzie bezpośrednio porównywalne, jednak populacja objęta badaniem Eurobarometru obejmuje tylko obywateli państw członkowskich UE-27. W ramach badania EQLS natomiast przeprowadzono wywiady z osobami zamieszkałymi w państwach członkowskich, z których 96% było obywatelami tych państw. Jest prawdą, że próby obejmujące 1 tys. osób na kraj są niewielkie, jeśli dąży się do uzyskania bardzo dokładnych oszacowań, oraz że do zmian zachodzących w czasie w poszczególnych krajach należy podchodzić z ostrożnością. Rysują się jednak pewne spójne ustalenia, ogólnie zgodne z oczekiwaniami i rzucające światło na doświadczenia ludzi w latach 2003–2009.

Jakość życia, 2003–2009 r.

Zmiany, które zaszły między 2003 a 2007 r. odzwierciedlają, przynajmniej częściowo, wpływ rozszerzenia na jakość życia, co w nowych państwach członkowskich ma szczególne znaczenie w przypadku grup społecznych deklarujących największe zmiany. Ogólnie rzecz biorąc, w 27 państwach członkowskich jako całości jakość życia od 2003 do 2007 r. utrzymywała się na względnie stabilnym poziomie, aczkolwiek wystąpił szereg drobnych zmian na lepsze. W krajach, które przystąpiły do UE w 2004 r. jakość życia poprawiła się w sposób bardziej zauważalny niż w starszych państwach członkowskich. Odnosi się to do zadowolenia ludzi z prywatnej sfery życia, w tym np. warunków mieszkaniowych i standardu życia, a także do poziomu zadowolenia z usług publicznych, takich jak oświata, zdrowie i transport publiczny, jak również do ogólnej oceny jakości życia. W Bułgarii i Rumunii, które dołączyły do UE w 2007 r., pod względem oceny jakości życia zanotowano znacznie mniejsze postępy. Ogólnie rzecz biorąc, osoby należące do grup o wyższych dochodach miały bardziej pozytywne odczucia dotyczące jakości życia niż osoby z grup o niższych dochodach; ta różnica była bardziej wyrazista niż różnica między mężczyznami a kobietami bądź między osobami starszymi a młodszymi (a szczególnie wyrazista była w nowych państwach członkowskich).

Tendencje pod względem jakości życia między 2007 a 2009 r. prawdopodobnie w pewnym stopniu odzwierciedlają wpływ kryzysu gospodarczego i bezrobocia w Europie. Istotna jest jednak dokumentacja oraz interpretacja zakresu wszelkich

Rysunek 1: Zadowolenie z życia w ogóle, UE-27, lata 2003–2009

zmian pod względem zadowolenia z różnych aspektów życia oraz identyfikacja grup, na które kryzys finansowy miał największy wpływ. Dane z badań mogą rzucić światło na te kwestie, jeśli założyc, że zadawane pytania są sformułowane w sposób umożliwiający pomiar takich zmian. Należy także zaznaczyć, że dane mogą odzwierciedlać jedynie poglądy i doświadczenia względnie dużych grup społecznych, gdyż próby są zbyt małe, aby udokumentować zmieniającą się sytuację niektórych zagrożonych grup, takich jak samotni rodzice i migranci, podczas gdy inne, wykluczone ze społeczeństwa grupy, takie jak bezdomni, nie są w ogóle reprezentowane w badaniach.

Spadek zadowolenia z życia i ze standardu życia

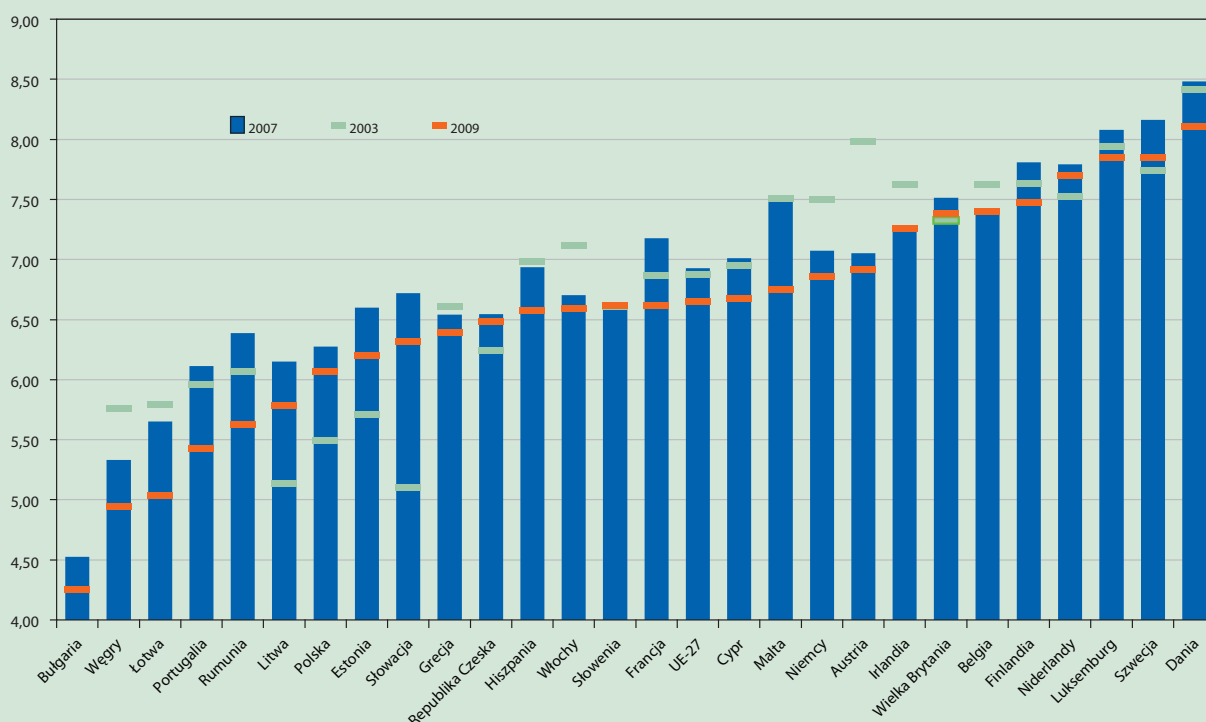
Zasadniczo najbardziej uderzające zmiany między 2007 a 2009 r. zaobserwowano w zakresie zadowolenia z życia w ogóle i ze standardu życia. Jak pokazuje rys. 1, między ostatnim kwartałem 2007 r. a wrześniem 2009 r. średni poziom zadowolenia z życia w ogóle w UE spadł z 7,0 do 6,8, czyli o ok. 4%. Spadek był wyraźniejszy w nowych państwach członkowskich, gdzie wcześniej ogólne zadowolenie z życia rosło: tutaj wynik spadł średnio z 6,5 do 6,1, przy czym to obniżenie o 6% było dwa razy większe niż spadek zadowolenia z życia w krajach UE-15. Największe spadki odnotowano w Bułgarii (gdzie średnie oceny zadowolenia z życia spadły z 5,0 w 2007 r. do 4,4 w 2009 r.), w Rumunii, na Malcie, w Estonii i na Łotwie, ale także we Francji, gdzie średnia ocena zadowolenia z życia uległa obniżeniu z 7,3 do 6,7. Tak więc wzorzec obniżania się zadowolenia z jakości życia np. w państwach bałtyckich odzwierciedla spadek PKB. Nie odpowiada

jednak względnie małemu spadkowi PKB w krajach takich jak Malta i Francja.

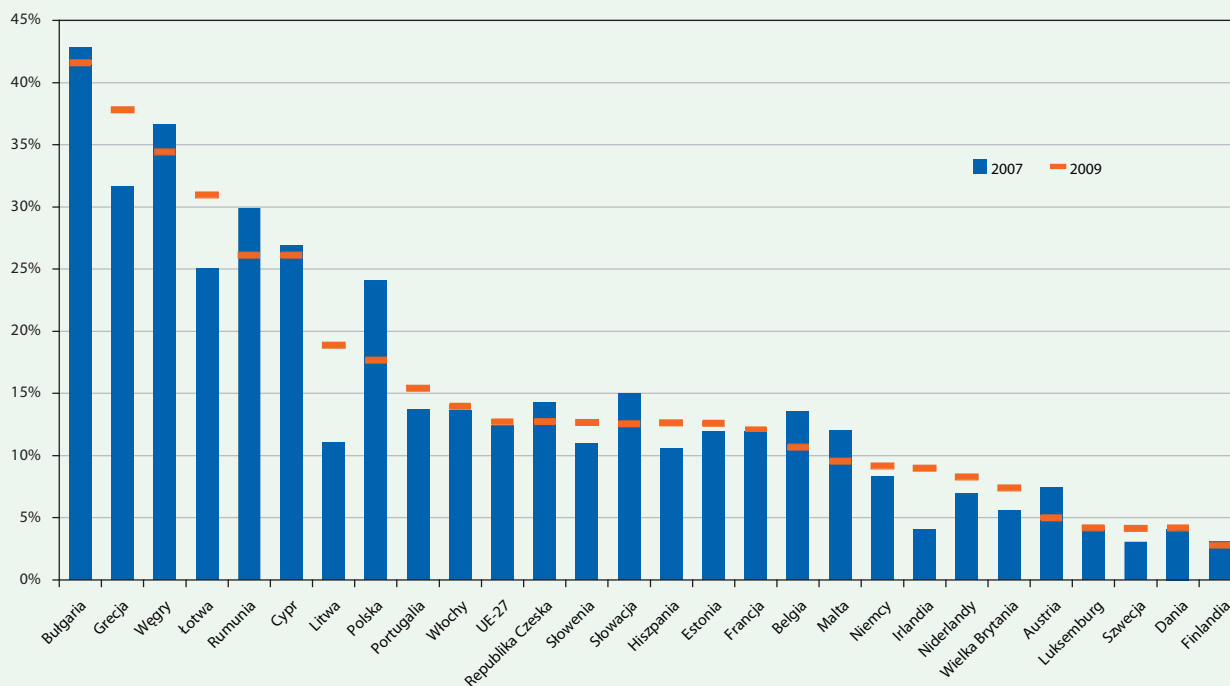
Pod względem obniżonego zadowolenia z życia zaobserwowanego między 2007 a 2009 r. nie uwiidoczniała się różnica między mężczyznami i kobietami. Dostrzeżono jednak wyraźną różnicę między osobami starszymi a młodszymi: wśród osób w wieku od 18 do 34 lat oceny zadowolenia z życia uległy obniżeniu jedynie o 1%, podczas gdy wśród osób starszych o 5%. Ponadto osoby w wieku 65 lat i powyżej w 12 nowych państwach członkowskich doświadczyły znacznie poważniejszego spadku zadowolenia z jakości życia w porównaniu z ich rówieśnikami w UE-15 – wyniósł on 10% w porównaniu z 3%. Jest to zgodne z wynikami wcześniejszych badań: razem te wyniki świadczą, że osoby starsze w nowych państwach członkowskich odniosły mniej korzyści z rozszerzenia i czują się narażone na zagrożenia związane z kryzysem gospodarczym. W krajach UE-15 oceny zadowolenia z życia wśród osób w wieku 65 lat i powyżej wynosiły w 2009 r. średnio 7,0, a w nowych państwach członkowskich tylko 5,5, co może częściowo wynikać z gorszego stanu zdrowia osób starszych w tych krajach.

Z oceną jakości życia ściśle związek mają dochód gospodarstwa domowego i warunki materialne. Zarówno badanie z 2007 r., jak i z 2009 r. obejmowały pytanie, jak łatwo bądź trudno jest respondentom związać koniec z końcem. W 2007 r. średnia ocena zadowolenia z życia w przypadku osób, które z łatwością wiązały koniec z końcem wynosiła 7,8, podczas gdy w 2009 r. było to 7,7. Odnośne oceny w przypadku osób z trudem wiążących koniec z końcem wynosiły 5,3 i 4,9. Tak więc wśród osób deklarujących, że wiązanie końca z końcem

Rysunek 2: Zadowolenie ze standardu życia, UE-27, lata 2003–2009

Rysunek 3: Odsetek osób z trudem wiążących koniec z końcem

przychodzi im z trudem, obniżenie zadowolenia z jakości życia między 2007 a 2009 r. wyniosło średnio 8%. Ten spadek był jednak większy w nowych państwach członkowskich – wyniósł tam 15% w porównaniu z 6% w UE-15, być może odzwierciedlając większą skalę trudności w krajach, które niedawno przystąpiły do UE. U osób, które w czasie, kiedy przeprowadzono badania, były bezrobotne, średnia ocena zadowolenia z życia pozostała bez zmian w krajach UE-15, ale spadła o 11% wśród respondentów w nowych państwach członkowskich – z 5,7 do 5,0.

Podobny wzorzec spadków można zaobserwować, porównując zadowolenie ludzi z ich standardu życia. W nowych państwach członkowskich zadowolenie obywateli ze standardu życia wzrosło między 2003 a 2007 r. o 9%. Jednakże między 2007 a 2009 r. spadło o 6%. W UE-15 spadek zadowolenia ze standardu życia między 2007 a 2009 r. był mniejszy i wyniósł 4%. Ponadto w UE-15 średnia ocena zadowolenia ze standardu życia wynosiła 6,9, podczas gdy w nowych państwach członkowskich 5,8. Największe obniżenie ocen odnotowano w Rumunii i na Malcie, na dalszych miejscach znalazły się Łotwa i Portugalia, Francja i Estonia, tak więc pogorszenie standardu życia było odczuwalne bynajmniej nie tylko w nowych państwach członkowskich bądź krajach najbardziej dotkniętych kryzysem.

W odniesieniu do grup społecznych, wydaje się, że w nowych państwach członkowskich kryzys gospodarczy najsilniej odczuły osoby starsze. Wśród osób w wieku 65 lat i powyżej w UE-15 oceny zadowolenia ze standardu życia spadły o 5%, natomiast w nowych państwach członkowskich o 12%. Ponadto osoby starsze w nowych państwach członkowskich oceniają swoje zadowolenie ze standardu życia niżej niż ich rówieśnicy w UE-15: w trakcie badania przeprowadzonego w 2009 r. średnia ocena

zadowolenia ze standardu życia wśród osób w wieku 65 lat i powyżej wynosiła w UE-15 6,9, natomiast w nowych państwach członkowskich 5,2.

Nie jest zaskakujące, że osoby deklarujące trudności z wiązaniem końca z końcem są znacznie mniej zadowolone ze swojego standardu życia niż osoby z łatwością wiążące koniec z końcem. W 2009 r. osoby doświadczające trudności pod tym względem oceniały swój poziom zadowolenia ze standardu życia na 4,5, podczas gdy osoby niemające takich trudności oceniały go na 7,8. Średnio w UE-15 osoby z trudem wiążące koniec z końcem w 2009 r. nie były mniej zadowolone niż w 2007 r. Z drugiej strony w nowych państwach członkowskich ocena zadowolenia wśród obywateli należących do tej kategorii spadła o 12%, co sugeruje, że sytuacja jest co najmniej postrzegana jako trudniejsza.

Jak pokazuje tabela 1, w nowych państwach członkowskich koniec z końcem wiąże z trudem około dwukrotnie więcej osób niż w UE-15. W 2009 r. odsetek obywateli mających trudności był najwyższy w Bułgarii, Grecji, na Węgrzech i na Łotwie (ponad 30% w każdym kraju i ponad 40% w Bułgarii). Ten wzorzec nie uległ większym zmianom od 2007 r. Największe wzrosty (o ponad 5%) odnotowano w Grecji, Irlandii, na Łotwie i Litwie (rys. 3).

Tabela 1: Aspekty trudności gospodarczych, UE-15 i 12 nowych państw członkowskich

	UE-15		12NPC	
	2007	2009	2007	2009
„Trudno związać koniec z końcem”	10%	11%	26%	22%
„Nie można pozwolić sobie na mięso”	4%	6%	20%	21%
„Nie można pozwolić sobie na wyjazd wakacyjny”	24%	28%	55%	55%

W celu określenia zmian w zakresie względnie poważnych trudności zastosowano dwa szczególne wskaźniki z indeksu deprivacji: niemożność pozwolenia sobie na mięso, kurczaka lub rybę co drugi dzień oraz niemożność pozwolenia sobie na coroczny tygodniowy wyjazd wakacyjny. Tabela 1 pokazuje, że odsetek osób niemogących sobie na nie pozwolić jest znacznie większy w nowych państwach członkowskich, ale między 2007 a 2009 r. nastąpiła względnie niewielka ogólna zmiana. Największy wzrost deprivacji zaobserwowano na Węgrzech, gdzie odsetek obywateli deklarujących, że nie mogą sobie pozwolić na mięso wzrósł między 2007 a 2009 r. z 32% do 42%. Jednocześnie odsetek osób niemogących sobie pozwolić na wyjazd wakacyjny zwiększył się z 61% w 2007 r. do 73% w 2009 r. Jedynym innym krajem, w którym w 2009 r. zgłaszano podobne poziomy deprivacji była Bułgaria.

Życie rodzinne, zadowolenie z pracy i zdrowie – niewielkie zmiany

Między 2007 a 2009 r. miał wprawdzie miejsce zauważalny spadek zadowolenia z życia i ze standardu życia, jednak zmiany w zakresie zadowolenia z pozostałych aspektów życia nie były tak duże. Od 2003 do 2007 r. w całej UE-27 obserwowano niewielkie obniżenia poziomu zadowolenia z życia rodzinnego (rzędu -1%) oraz podobne spadki w zakresie zadowolenia ze stanu zdrowia. Jednocześnie zadowolenie z pracy zmniejszyło się o 2%. Między 2007 a 2009 r. zadowolenie z życia rodzinnego i stanu zdrowia zmalało nieco bardziej, ale zadowolenie z pracy utrzymało się na niezwykle stabilnym poziomie, co pokazuje tabela 2.

Tabela 2: Zadowolenie z różnych aspektów życia, UE-15 i 12 nowych państw członkowskich

	UE-15		12NPC	
	2007	2009	2007	2009
Życie rodzinne	7,95	7,81	7,70	7,52
Praca	7,22	7,21	6,84	6,95
Zdrowie	7,44	7,26	6,98	6,7

Uwaga: respondenci oceniali swoje zadowolenie w skali od 1 do 10.

Zadowolenie z życia rodzinnego jest względnie wysokie we wszystkich krajach i trudno jest dostrzec jakieś wyraźne tendencje między wspomnianymi trzema punktami w czasie. Są jednak dwie grupy krajów, w których zadowolenie z życia rodzinnego zmniejszyło się między 2003 a 2007 r., a następnie między 2007 a 2009 r. – są to Niemcy i Austria oraz Grecja, Włochy, Portugalia i Hiszpania.

Wydaje się, że w latach 2007-2009 odczucia osób starszych uległy nieco większym zmianom niż odczucia przeciętnego obywatela: ich zadowolenie z życia rodzinnego zmalało o 3%, podczas gdy u osób w wieku od 35 do 64 lat ten spadek wyniósł 2%, a wśród osób w wieku od 18 do 34 lat nie odnotowano żadnej zmiany. Nie wystąpiła żadna różnica

w ocenie poziomów zadowolenia ze strony mężczyzn i kobiet.

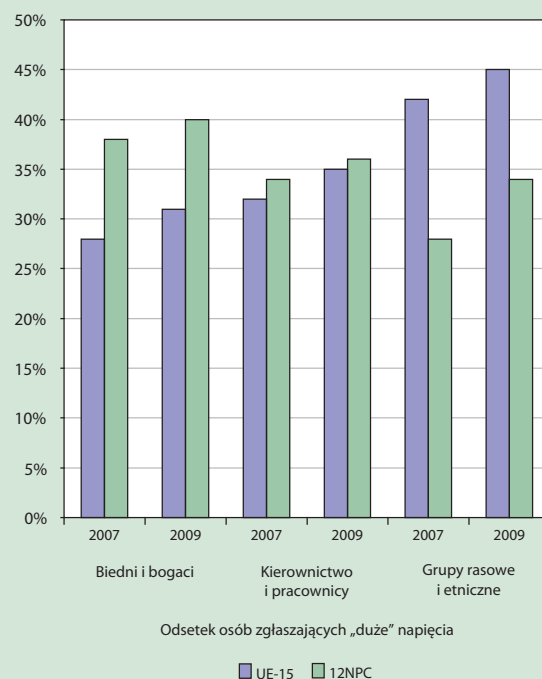
Między 2007 a 2009 r. poziom zadowolenia ze stanu zdrowia spadł o 4% wśród respondentów w nowych państwach członkowskich i o 2% wśród mieszkańców UE-15, przy czym najwyraźniejsze obniżenie miało miejsce w Bułgarii, Rumunii i Portugalii. Jednakże w 2009 r. respondenci z Łotwy byli bardziej zadowoleni ze swojego stanu zdrowia niż w 2007 r., nie wiadomo zatem, jak interpretować takie zmiany.

Widoczne zmiany w zadowoleniu z pracy są również zaskakujące. Ogólnie rzecz biorąc, średni poziom zadowolenia z pracy nie zmienił się między 2007 a 2009 r., a w nowych państwach członkowskich wzrósł średnio o 2%. W kontekście recesji gospodarczej, rosnącej niepewności zatrudnienia i pogarszających się warunków pracy (przynajmniej w przypadku niektórych pracowników) wydaje się to być paradoksem. Wydaje się również sprzeczne z intuicją, że zadowolenie z pracy zwiększyło się w największym stopniu w Wielkiej Brytanii, Irlandii i państwach bałtyckich, a więc krajach dotkniętych utratą dużej liczby miejsc pracy. Być może jest to kwestia ulgi odczuwanej przez osoby mające pracę, być może jednak wpływ recesji na zadowolenie z pracy uwidoczni się dopiero w dłuższym horyzoncie czasowym.

Wzrost napięć społecznych

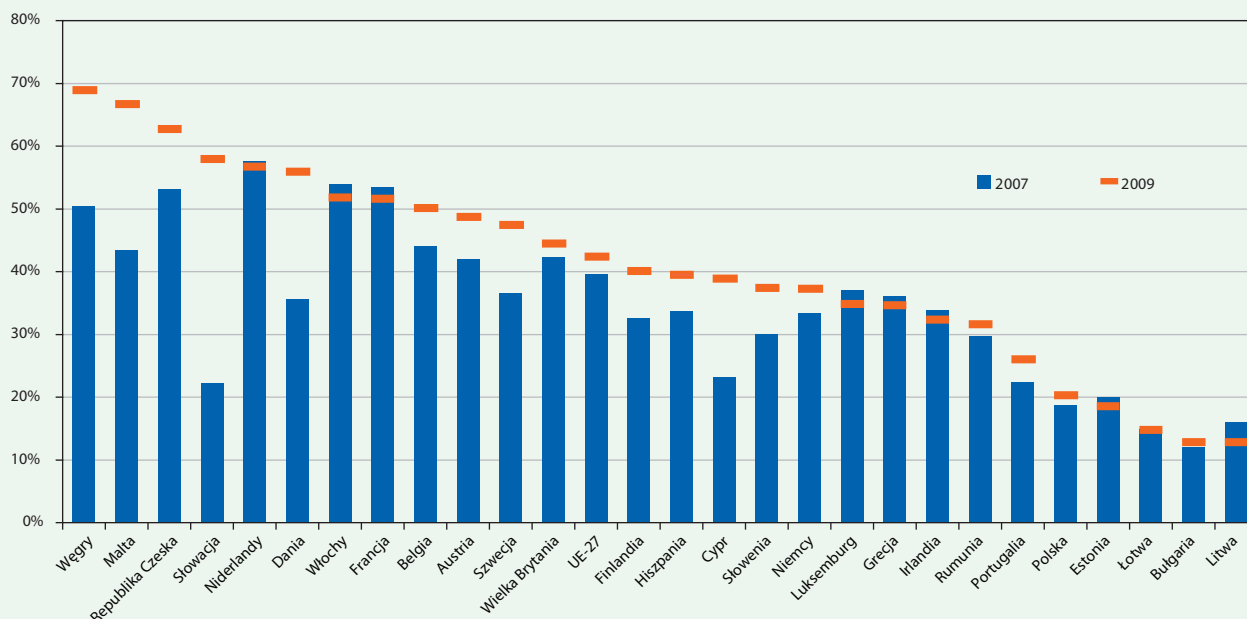
Jakość społeczeństwa, w którym funkcjonują ludzie, to podstawowy aspekt ich ogólnej jakości życia. Poglądy ludzi dotyczące jakości miejscowego środowiska, usług publicznych oraz instytucji

Rysunek 4: Napięcia między grupami społecznymi, 2007 i 2009 r., UE-15 i 12 nowych państw członkowskich

Uwaga: Dane dotyczą osób zgłaszających „duże” napięcia dla każdej z grup, w ich kraju.

Rysunek 5: Postrzegane napięcia między grupami rasowymi i etnicznymi, UE-27, 2007 i 2009 r.

demokratycznych są ważne same w sobie, a także wpływają na ogólną ocenę jakości życia. W celu zbadania stosunków społecznych, w ramach EQLS poproszono respondentów o ocenę poziomu napięć występujących w ich kraju między szeregiem grup społecznych. Mimo że wiele mówi się o konflikcie „płci” i „międzypokoleniowym”, względnie niewiele osób w UE rzeczywiście wskazało je jako główne źródła napięć w swoich krajach. Jedynie z rzadka 20% lub więcej osób zauważa wiele napięć między mężczyznami a kobietami bądź między osobami młodszymi a starszymi w kraju, w którym mieszka. Z drugiej strony około jednej trzeciej lub więcej informuje o dużych napięciach między bogatymi a ubogimi, kierownictwem a pracownikami oraz między różnymi grupami etnicznymi.

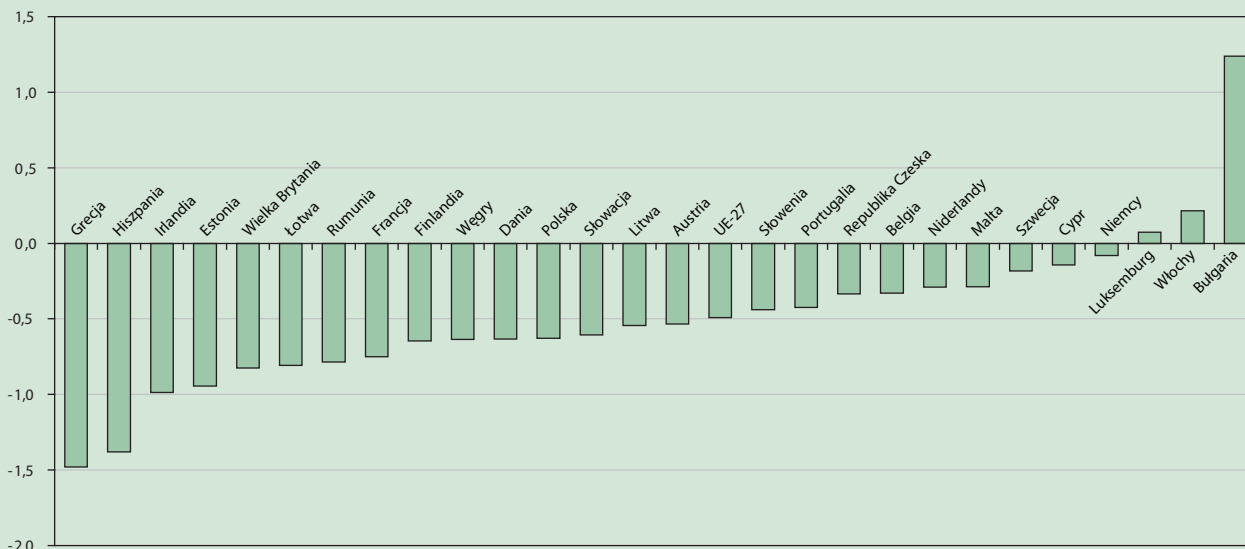
Między 2003 a 2007 r. poziomy postrzeganych napięć społecznych uległy obniżeniu, a odsetek obywateli mówiących o „dużych” napięciach (średnia dla trzech zbiorów grup) zmalał o cztery do sześciu punktów procentowych. Jednakże między 2007 a 2009 r. odsetek osób zgłaszających „duże napięcia” wzrósł średnio o dwa do trzech punktów procentowych. W nowych państwach członkowskich postrzegane napięcia między różnymi grupami rasowymi bądź etnicznymi nasiliły się o około sześciu punktów procentowych. W odniesieniu do poszczególnych państw członkowskich postrzegane napięcia zwiększyły się najbardziej na Słowacji (o 36 punktów procentowych) i na Malcie (o 24 punkty procentowe), a także wzrosły o 19 punktów procentowych na Węgrzech. Wzrosty na Słowacji i Węgrzech mogą odzwierciedlać rosnącą świadomość napięć między większością a populacją romską. Ponadto jednakże odsetek osób mówiących o „dużych napięciach” wzrósł o 20 punktów procentowych w Danii i o ponad 10 punktów procentowych w Szwecji. W krajach takich jak Wielka Brytania i Irlandia, które w poprzednich latach doświadczyły dużego napływu imigrantów, poziom zgłaszanych napięć zmienił się w niewielkim stopniu.

Ogólnie rzecz biorąc, między mężczyznami a kobietami występuje jedynie bardzo ograniczone zróżnicowanie pod względem zgłaszanych napięć między grupami rasowymi i etnicznymi, a także nie ma żadnej różnicy w sposobie, w jaki ich oceny zmieniły się między 2007 a 2009 r. W odniesieniu do różnic wiekowych, 40% osób w wieku 65 lat i powyżej postrzegają w 2009 r. „duże napięcia” między grupami rasowymi i etnicznymi, podczas gdy wśród młodszych dorosłych taki pogląd wyrażało 43%. Jednakże między 2007 a 2009 r. odsetek takich odpowiedzi wśród osób w wieku 65 lat i powyżej wzrósł o sześć punktów procentowych, natomiast wśród osób młodszych o dwa procent.

W tym okresie odnotowano także nasilenie się postrzeganych napięć między ubogimi a bogatymi. Najwyraźniej zaznaczyło się ono na Malcie i w Słowenii, gdzie odsetek obywateli informujących o „dużym” napięciu zwiększył się o 13 punktów procentowych. Ponadto między 2007 a 2009 r. odsetek obywateli zgłaszających „duże napięcia” wzrósł o 11 punktów procentowych w szeregu krajów Europy północnej (Estonia, Wielka Brytania, Finlandia, Szwecja, Irlandia i Łotwa). (Na Słowacji natomiast zwiększył się o 10 punktów procentowych.). Być może nie jest zaskakujące, że stopień zamożności obywateli wydaje się wpływać na ich opinie w tym zakresie: osoby z łatwością wiążące koniec z końcem dostrzegają mniej napięć między bogatymi a biednymi niż osoby z trudem wiążące koniec z końcem (26% i 45% respondentów zgłaszających „duże napięcia”).

Średnio w UE napięcia między kierownictwem a pracownikami dostrzegano w 2009 r. nieco częściej, przy czym nowe państwa członkowskie i UE-15 jako grupy nie różniły się istotnie pod tym względem. Niemniej jednak wystąpiło duże zróżnicowanie między poszczególnymi krajami: o dużych napięciach między kierownictwem a pracownikami w Danii mówiło 4% obywateli, a w Szwecji 12%,

Rysunek 6: Zmiana zaufania do parlamentu krajowego, 2007–2009 r., UE-27

natomiast we Francji informowało o nich 57% procent respondentów, a na Węgrzech 56%. Ponadto we Francji, w Austrii, Estonii, na Malcie i Słowacji między 2007 a 2009 r. ta wartość zwiększyła się o ponad 10 punktów procentowych.

Utrata zaufania do instytucji i obywateli

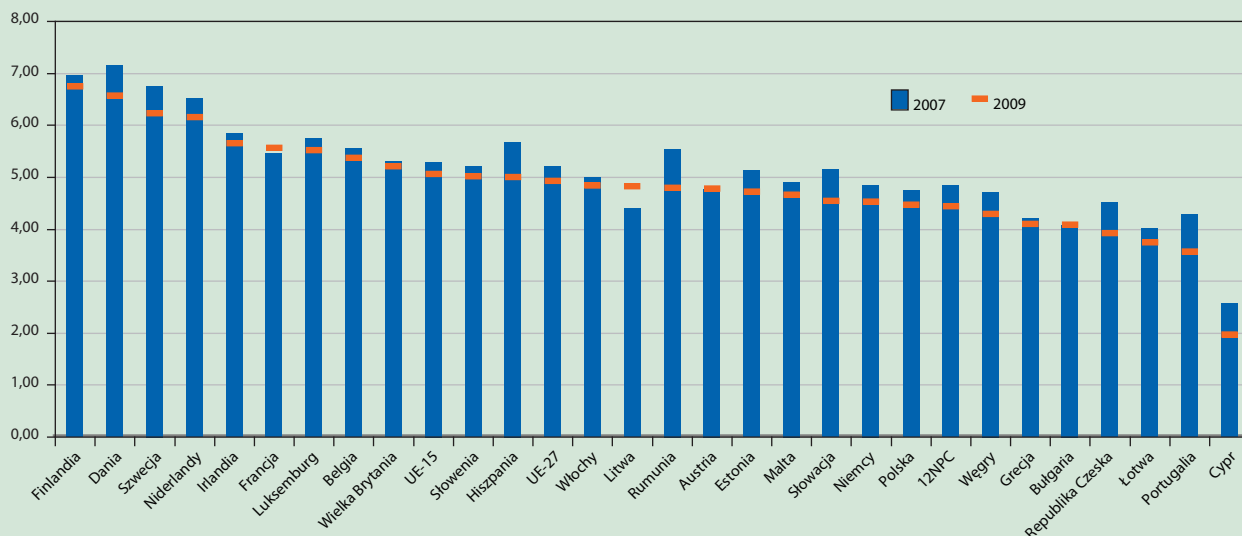
Wydaje się wprawdzie, że jakość społeczeństwa uległa pewnemu pogorszeniu pod względem postrzeganych napięć między grupami społecznymi, jednak sytuacja w zakresie wskaźników kapitału społecznego jest jeszcze gorsza. W 2007 r. po raz pierwszy podczas badania EQLS zapytano obywateli, ile zaufania mają do swojego krajowego parlamentu i rządu. W całej UE obywatele oceniali średnio swoje zaufanie do rządu na 4,6 (w skali do 10). Nie był to wysoki wynik, ale do 2009 r. uległ obniżeniu do 4,1, co oznacza spadek o 12%. W 2009 r. średnia ocena w UE-15 wynosiła 4,3, a w nowych państwach członkowskich 3,3, przy czym krajowe oceny wahały się od 6,2 w Luksemburgu i 5,3 na Cyprze do 3,2 w Grecji i 2,3 na Łotwie. Największe spadki

między 2007 a 2009 r. odnotowano w Estonii i na Łotwie, w Hiszpanii i Grecji, Irlandii i Rumunii – z grubsza rzecz biorąc w tych krajach, których sytuacja gospodarcza uległa największemu pogorszeniu wskutek kryzysu finansowego. Odpowiedzi obywateli na drugie pytanie dotyczące zaufania do swoich parlamentów krajowych ujawniają podobny wzorzec. Zmianę poziomu zaufania między 2007 a 2009 r. pokazano na rys. 7.

Co ciekawe, obywatele Bułgarii, wbrew europejskiej tendencji, deklarowali znaczny wzrost zaufania do swojego parlamentu krajowego. Nietypowa sytuacja w tym kraju może przynajmniej częściowo wynikać z doświadczenia wyborów krajowych, które odbyły się tuż przed badaniem w 2009 r.

W całej Europie poziom zaufania do instytucji krajowych obniżył się w bardziej istotny sposób wśród osób „z trudem” wiążących koniec z końców niż wśród tych, którym przychodziło to „z łatwością”. Niemniej jednak nie dostrzeżono wyraźnych korelacji z płcią ani z wiekiem.

Rysunek 7: Kapitał społeczny – zaufanie do ludzi, UE-15 i 12NPC

Wiele napisano o znaczeniu społecznym wyrażania zaufania do współobywateli. Podczas wszystkich trzech badań respondentów zapytano, jak bardzo ufają innym ludziom: średnie wyniki spadły z 5,6 dla UE-27 w 2003 r. do 5,2 w 2007 r. i 4,9 w 2009 r. Obniżenie ocen między 2007 a 2009 r. w UE-15 i nowych państwach członkowskich przedstawiono na rys. 7.

W poszczególnych krajach miały miejsce pewne godne uwagi zmiany w ocenach: w ciągu sześciu lat od 2003 do 2009 r. średnia ocena spadła o jeden punkt lub więcej w Portugalii i Hiszpanii, w Austrii i Niemczech, na Łotwie i na Cyprze. Między 2007 a 2009 r. największe spadki zaobserwowano w Hiszpanii i Portugalii, a także w Rumunii. Ogólnie rzecz biorąc, między 2007 a 2009 r. ten wskaźnik kapitału społecznego uległ w UE-15 obniżeniu o 5%, a w nowych państwach członkowskich – o 8%. Średnia ocena zaufania do innych ludzi podana w 2009 r. przez kobiety wynosiła 4,8, a w przypadku mężczyzn 5,0; co więcej, ten spadek był u kobiet nieco bardziej wyraźny niż u mężczyzn, ich poziom zaufania obniżył się o 6%, podczas gdy u mężczyzn o 4%.

Wniosek

Analizując wyniki, można stwierdzić, że kryzys finansowy wiąże się z pogorszeniem niektórych aspektów jakości życia oraz postrzeganej jakości społeczeństwa. Zarówno wskaźniki zadowolenia z życia, jak i zadowolenia ze standardu życia uległy wprawdzie poprawie między 2003 a 2007 r., w szczególności w nowych państwach członkowskich, jednak między 2007 a 2009 r. ponownie spadły. Spadki obserwowane są w krajach zarówno bardziej, jak i mniej dotkniętych kryzysem gospodarczym: nie zawsze kraje doświadczające najgłębszej recesji są krajami deklarującymi największe zmiany w jakości życia. Wydaje się jednak, że Łotwa i Estonia, a także Bułgaria i Rumunia doznały spowolnienia na drodze do zwiększenia dobrobytu.

Najwyraźniej zmiany średniej jakości życia w danym kraju nie mówią wszystkiego: wydaje się, że pewne

grupy w niektórych krajach doświadczyły ostatnio większego pogorszenia jakości życia. W szczególności wydaje się, że osoby starsze w nowych państwach członkowskich bardziej boleśnie odczuły zmiany między 2007 a 2009 r. Ponadto bardziej negatywne zmiany w szeregu aspektów jakości życia stały się także udziałem osób z trudnością wiążących koniec z końcem. Nie należy jednak wyolbrzymiać wpływu kryzysu gospodarczego na codzienne doświadczenia gospodarcze: co najmniej do września 2009 r. nie wystąpiła niemal żadna zmiana pod względem postrzeganych obciążeń finansowych, a wskaźniki deprivacji uległy jedynie względnie niewielkiemu pogorszeniu.

Do najbardziej wyraźnych zmian między 2007 a 2009 r. należał deklarowany w wielu państwach członkowskich spadek zaufania do rządu i parlamentu krajowego. Zmiany pod tym względem często następowały w krajach najsilniej odczuwających recesję. Niemniej jednak spadek nie był wszędzie taki sam, a w niektórych krajach był mniejszy niż można byłoby oczekiwać. Także w tym przypadku poczucie zaufania wśród osób dotkniętych najpoważniejszymi problemami finansowymi ucierpiało bardziej niż wśród osób z łatwością wiążących koniec z końcem.

Utracie zaufania do instytucji demokratycznych towarzyszył (utrzymujący się) spadek zaufania do współobywateli, tradycyjnie będącego miarą kapitału społecznego. Jest to czynnik kluczowy dla sprostania zmianom społecznym i należy poświęcić mu więcej uwagi. Szczególnie wyraźne pogorszenie sytuacji pod względem kapitału społecznego zaobserwowano w niektórych z krajów, w których nasiliły się postrzegane napięcia społeczne. Konieczne jest dalsze szeroko zakrojone monitorowanie tych tendencji w zakresie jakości społeczeństwa, a także tendencji w zakresie zadowolenia z innych aspektów jakości życia, co umożliwi analizę oddziaływania kryzysu gospodarczego, z którym borykają się społeczeństwa europejskie.

Dodatkowe informacje

Teresa Renehan
ter@eurofound.europa.eu

Jakość życia w Europie, lata 2003–2007
www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0977.htm

Europejska Fundacja na rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy
Wyattville Road, Loughlinstown, Dublin 18, Irlandia
Telefon: (+353 1) 204 31 00
Email: information@eurofound.europa.eu
Witryna internetowa: <http://www.eurofound.europa.eu>

